

Program

„Łódź łączy pokolenia

- łódzka polityka demograficzna”.

Zdrowie – edukacja – aktywność – rozwój.

- *material konsultacyjny*

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Proces powstawania	6
3. Diagnoza	9
3.1 Sytuacja demograficzna Łodzi - analiza ekspercka.....	9
3.2 Strategiczne obszary interwencji	18
3.2.1 Główne wyzwanie stojące przed Łodzią w kontekście łódzkiej polityki demograficznej	20
4. Polityka demograficzna w wybranych programach krajowych i regionalnych.....	22
4.1. Strategie krajowe	22
4.2. Strategie regionalne	23
4.3. Dokumenty strategiczne Miasta Łodzi	24
5. Program „łódzkiej polityki demograficznej” - Łódź łączy pokolenia.....	25
5.1 Cele operacyjne.....	25
5.2 Programy i działania	27
6. Mierniki i ewaluacja.....	36
7. Bibliografia.....	38

1. Wstęp

Patrząc na długi okres, obejmujący ostatnie półwiecze oraz następnych 35 lat, widać, iż pomijając Warszawę, wszystkie pozostałe wielkie miasta zetkną się z momentem, od którego rozpocznie się depopulacja. (Szukalski P., 2015, Analiza porównawcza przemian demograficznych w Łodzi w latach 1980-2050 ze szczególnym uwzględnieniem ruchu naturalnego oraz zmian struktury ludności według wieku). Ta autorytatywnie stwierdzona sytuacja wymaga od odpowiedzialnych za miasta podjęcia pilnie szerokich działań zaradczych, które przy zmieniających się uwarunkowaniach jakimi są współczesne niekorzystne trendy demograficzne, pozwoliłyby zachować z jednej strony dynamikę rozwoju zaś z drugiej utrzymać tempo przekształcania miast w miejsca przyjaznych człowiekowi dobrych warunków życia.

Zjawiska zmniejszania się liczby ludności i ich konsekwencje są w Łodzi znane od dawna (Michalski W., (2010), Wyludniające się miasto - przykład Łodzi, [w] Burchard – Dziubińska M., Rzeńca A., (red.), Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym, Wyd. UŁ, Łódź, s. 98 – 111), ale ich nasilenie, związane między innymi z otwarciem europejskiego rynku pracy, wymagały szczegółowego rozpoznania i poszukiwania dróg optymalizacji. Pierwszy asumpt w tym kierunku stanowiło przystąpienie do opracowania nowego Studium zagospodarowania przestrzennego Łodzi (uchwała Nr LXVI/1416/13 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lipca 2013 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łodzi”), w którym po raz pierwszy tak dobitnie określono konieczność dostosowania struktury zagospodarowania miasta do jego, wynikających z uwarunkowań demograficznych, przyszłych rozmiarów. Znalazło to także wyraz w stanowisku Rady Miejskiej w Łodzi w sprawie modelu rozwoju przestrzennego miasta Łodzi określonego w ramach prac nad projektem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łodzi.

Opracowana przez GUS poprzednia prognoza demograficzna na lata 2008-2035 r., bazująca na założeniu o systematycznym, powolnym wzroście intensywności urodzeń, wobec obserwowanych dynamicznych zmian społeczno-ekonomicznych i kulturowych, mających istotny wpływ na wzorce zachowań demograficznych a także migracyjnych, straciła na aktualności. Najnowsza publikacja prognozy zawiera założenia i analizę przewidywanych trendów zmian w przebiegu procesów demograficznych (płodności i umieralności), kierunków i rozmiarów ruchów migracyjnych definitywnych oraz wyniki prognozy ludności

do 2050 r. sporządzonej na podstawie przyjętych wariantów założeń. (GUS., 2014, Prognoza ludności na lata 2014 – 2050, Studia Analityczne i Statystyczne, W-wa). Zmiana założeń prognostycznych GUS co do tempa przemian demograficznych w Polsce, w tym także na statystycznym poziomie podregionalnym jakim jest Łódź uświadomiły nieodwracalność zasadniczych trendów demograficznych i wystąpienia ich negatywnych skutków (Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050, GUS 2014)¹.

Każda prognoza sprawdza się o tyle o ile właściwe, zorganizowane struktury społeczne jakimi są miejskie wspólnoty samorządowe nie podejmą działań zaradczych i pozostaną bierne wobec rodzących się szans i zagrożeń. Stąd też powstała z inicjatywy Klubów Radnych uchwała Rady Miejskiej w Łodzi doskonale wpisała się w podjęty już w Mieście proces dochodzenia do określenia specyficznych dla Łodzi działań, które razem mogą stanowić trzon łódzkiej polityki demograficznej. Polityki, która stanowi, zgodnie z ustaloną zasadą wypełniania konkretnymi projektami działań Strategii zintegrowanego rozwoju Łodzi 2020+ (Uchwała nr XLIII/824/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 czerwca 2012 r.), jej kontynuację i „branżowe” wypełnienie.

Wraz z przyjęciem inicjatywy radnych (Uchwała Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 21 stycznia 2015 r. Nr V/63/15 stanowisko Rady Miejskiej w Łodzi – apel do Prezydenta Miasta Łodzi o kontynuację działań doraźnych i systemowych mających na celu poprawienie sytuacji demograficznej Łodzi oraz przygotowanie „łódzkiej polityki demograficznej”) przedstawiono dotychczasowe działania Miasta zmierzające do zmiany niekorzystnych uwarunkowań demograficznych (Informacja Prezydenta Miasta Łodzi w sprawie działań mających na celu poprawę trendów demograficznych w Łodzi - wystąpienie dyr. BSM T. Jakubca) i perspektywy jakie rysują się przed Łodzią w tym zakresie (wystąpienie dr hab. Piotra Szukalskiego z Katedry Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej na Uniwersytecie Łódzkim - protokół Nr V/15 z V sesji Rady Miejskiej w Łodzi z 21 stycznia 2015 r.).

Rozpoczęto także konsultacje ze środowiskiem naukowym, w szczególności medycznym, zmierzające do określenia ram, niezbędnej dla opracowania polityki demograficznej, wszechstronnej diagnozy stanu, kierunków i intensywności przemian demograficznych jakie obejmują Łódź oraz zmienności tych procesów w przestrzeni miasta. W rezultacie konsultacji zlecono opracowanie w okresie maj - czerwiec 2015 r. ekspertyz

¹ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludność/>

pozwalających na zdiagnozowanie stanu demograficznego Łodzi. Były to następujące opracowania:

- dr Piotr Szukalski, Analiza porównawcza przemian demograficznych w Łodzi w latach 1980-2050 na tle innych, wielkich, polskich miast, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu naturalnego oraz zmian struktur ludności według wieku; analiza potencjalnych „punktów zwrotnych” rozwoju demograficznego w powyższym okresie. Stan bez interwencji.
- dr Bartosz Bartosiewicz, Analiza istotnych skutków zmian demograficznych społeczności łódzkiej w krytycznych latach prognozy 2020, 2030, 2050 w sferze ekonomicznej (ryunku pracy), społecznej (edukacja, zdrowie, aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu) i przestrzennej (mieszkalnictwo, dostępność przestrzeni) – ujęcie wskaźnikowe. Stan bez interwencji.
- Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego, Analiza wpływu migracji na kształtowanie się struktury demograficznej łódzian w perspektywie prognozy demograficznej GUS z uwzględnieniem potencjału migracyjnego regionu łódzkiego i konkurencji innych miast. Analiza na podstawie dotychczasowych trendów. Stan bez interwencji.

oraz wykorzystano w tym celu sporządzone uprzednio opracowanie:

- Miken Consulting, Charakterystyka zmian rozmieszczenia liczby ludności, liczby mieszkań i ich powierzchni użytkowej według jednostek osiedlowych Łodzi w latach 2009-2013.

Kolejnym krokiem na drodze dochodzenia do rozpoczęcia ostatniej fazy opracowywania Łódzkiej polityki demograficznej były spotkania konsultacyjne z Wydziałami merytorycznymi UMŁ (Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych, Wydział Sportu).

Równocześnie Prezydent Miasta wystąpił do Przewodniczącego Rady Miejskiej Tomasza Kacprzaka z zaproszeniem przedstawicieli klubów radnych Rady Miejskiej gotowych głęboko zaangażować się w tworzenie opracowania „Łódzkiej polityki demograficznej” (pismo z 29.06.2015 r.). W tworzenie Łódzkiej polityki demograficznej zaangażują się radni p. p. Grzegorz Matuszak, Marek Michalik, Małgorzata Bartosiak i Urszula Niziołek Janiak (pismo Przewodniczącego Rady Miejskiej z 25 września 2015 r.)

Działania te pozwoliły na przygotowanie zarządzenia w sprawie powołania zespołu do spraw opracowania Łódzkiej polityki demograficznej (Zarządzenie Nr 2178/VII/15 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 27 października 2015 r.). Do pracy nad opracowaniem Łódzkiej polityki demograficznej zaproszeni zostali również przedstawiciele KDO ds. Polityki Demograficznej i Współpracy Międzypokoleniowej, KDO ds. Rodziny, Dzieci i Młodzieży, Miejskiej Rady Seniorów oraz Uniwersytetu Medycznego i z Uniwersytetu Łódzkiego dr hab. Piotr Szukalski.

2. Proces powstawania

▪ *Lipiec 2013*

Uchwała Nr LXVI/1416/13 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lipca 2013 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łodzi”.

▪ *2014*

Prognoza demograficzna GUS, Prognoza ludności na lata 2014 – 2050, Studia Analityczne i Statystyczne, W-wa

Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050, GUS

▪ *2013-2014*

Przygotowanie projektu Polityki Społecznej dla Miasta Łodzi 2020+

▪ *Styczeń 2015*

Uchwała Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 21 stycznia 2015 r. Nr V/63/15 stanowisko Rady Miejskiej w Łodzi – apel do Prezydenta Miasta Łodzi o kontynuację działań doraźnych i systemowych mających na celu poprawienie sytuacji demograficznej Łodzi oraz przygotowanie „łódzkiej polityki demograficznej”

▪ *Luty 2014*

Zlecenie i opracowanie ekspertyzy:

- Miken Consulting, Charakterystyka zmian rozmieszczenia liczby ludności, liczby mieszkań i ich powierzchni użytkowej według jednostek osiedlowych Łodzi w latach 2009-2013.

▪ *Maj – czerwiec 2015*

Zlecenie i przygotowanie ekspertyz:

- dr Piotr Szukalski, Analiza porównawcza przemian demograficznych w Łodzi w latach 1980-2050 na tle innych, wielkich, polskich miast, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu naturalnego oraz zmian struktur ludności według wieku; analiza potencjalnych „punktów zwrotnych” rozwoju demograficznego w powyższym okresie. Stan bez interwencji.
- dr Bartosz Bartosiewicz, Analiza istotnych skutków zmian demograficznych społeczności łódzkiej w krytycznych latach prognozy 2020, 2030, 2050 w sferze ekonomicznej (rynek pracy), społecznej (edukacja, zdrowie, aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu) i przestrzennej (mieszkalnictwo, dostępność przestrzeni) – ujęcie wskaźnikowe. Stan bez interwencji.

— Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego, Analiza wpływu migracji na kształtowanie się struktury demograficznej łódzian w perspektywie prognozy demograficznej GUS z uwzględnieniem potencjału migracyjnego regionu łódzkiego i konkurencji innych miast. Analiza na podstawie dotychczasowych trendów. Stan bez interwencji.

▪ ***Marzec-listopad 2015***

Spotkania konsultacyjne z Wydziałami merytorycznymi UMŁ (Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych, Wydział Sportu).

Konsultacje ze środowiskiem naukowym, w szczególności medycznym (prof. dr hab. n. med. Marek L. Kowalski - Uniwersytet Medyczny w Łodzi, prof. dr hab. n. med. Lucyna Woźniak - Prorektor ds. Nauki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi).

▪ ***Czerwiec 2015***

Wystąpienie Prezydent Miasta Łodzi do Przewodniczącego Rady Miejskiej z prośbą o zaproszenie szerokiego grona przedstawicieli klubów radnych Rady Miejskiej, którzy gotowi są głęboko zaangażować się w tworzenie „łódzkiej polityki demograficznej”.

▪ ***Wrzesień 2015***

Wyznaczenie radnych do prac w Zespole przez Przewodniczącego Rady Miejskiej.

▪ ***Lipiec-październik 2015***

Opracowanie na podstawie pozyskanych ekspertyz diagnozy stanu i wyzwań w obszarze łódzkiej polityki demograficznej, w tym odniesienia do krajowych i regionalnych strategicznych dokumentów.

Uporządkowanie i opracowanie informacji na temat działań prowadzonych przez jednostki UMŁ (kryterium wieku).

▪ ***Październik 2015***

Powołanie Zarządzeniem Nr 2178/VII/15 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 27 października 2015 r. Zespołu do spraw opracowania Łódzkiej polityki demograficznej.

▪ ***Listopad 2015***

Wystąpienie do członków powołanego zespołu z zaproszeniem na pierwsze spotkanie zwrócenie się o wskazanie przedstawiciela (KDO ds. Polityki Demograficznej i Współpracy Międzypokoleniowej, KDO ds. Rodziny, Dzieci i Młodzieży, Miejskiej Rady Seniorów, Uniwersytetu Medycznego) do pracy w Zespole. Przekazanie ekspertyz na płycie CD.

▪ ***Grudzień 2015***

Rozpoczęcie prac przez Zespół – pierwsze posiedzenie 7 grudnia 2015 r. – prezentacja materiału opracowanego przez BS.

▪ ***Styczeń 2016***

Uzupełnienie materiału w kontekście zgłoszonych uwag, prezentacja materiału na konferencji „Polityka i kultura prorodzinna – ogólnopolska i lokalna”, drugie posiedzenie Zespołu 26 stycznia 2016 r.

- ***Marzec 2016***

Przygotowanie wersji dokumentu do konsultacji społecznych.

- ***Kwiecień - maj 2016***

Konsultacje społeczne dokumentu.

- ***Czerwiec 2016***

Przedłożenie dokumentu.

3. Diagnoza

Diagnozę problemów demograficznych Łodzi oparto na dwóch filarach badawczych. Po pierwsze wykorzystano przygotowane przez łódzkich naukowców na zlecenie UMŁ, ekspertyzy identyfikujące wynikające z uwarunkowań demograficznych najważniejsze problemy i wyzwania stające przed łódzką społecznością. Po drugie do identyfikacji uwarunkowań, wyzwań i możliwości określających główne kierunki interwencji szczególnie ujmowanej kompleksowo, czyli wykraczających poza wąsko rozumiane aspekty demograficzne wykorzystano zaawansowaną analizę SWOT.

3.1 Sytuacja demograficzna Łodzi - analiza ekspercka

Na podstawie opracowań eksperckich i raportów statystycznych sporządzonych na zlecenie BSM UMŁ określono najważniejsze elementy sytuacji demograficznej Łodzi do roku 2050. Pełne ekspertyzy i materiały statystyczne stanowią załącznik nr 1 niniejszego opracowania. (płyta CD)

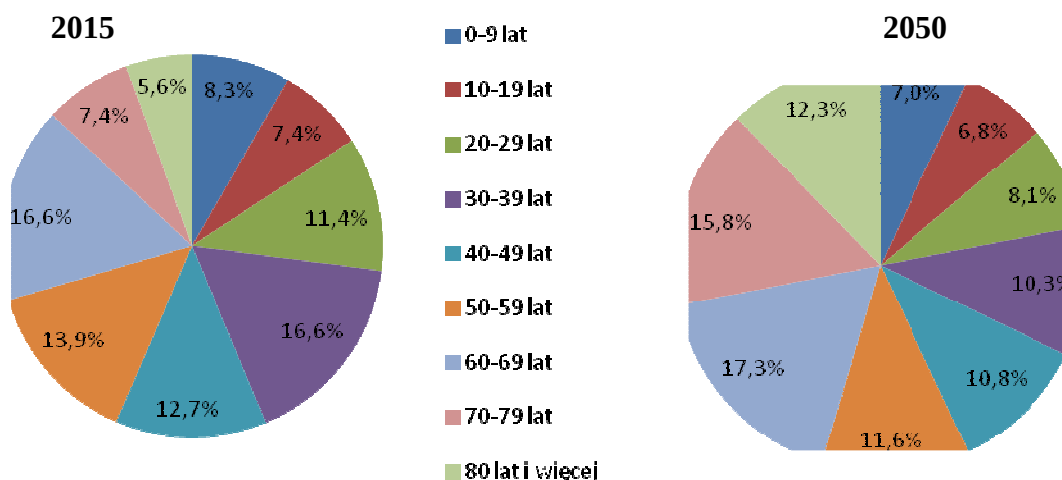
Tab. 1. Prognoza liczby ludności Łodzi do roku 2050

Lata	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Ogółem	699093	668406	638025	606824	574608	542732	512648	484845

Źródło: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludność/prognoza-ludności-na-lata-2014-2050>.

W całym okresie objętym prognozą GUS przewidziano systematyczne zmniejszenie się populacji Łodzi. Analizując ubytki w liczbie ludności w okresach pięcioletnich dostrzec można, że w każdym z nich liczba mieszkańców zmniejszać się będzie o ponad 30 tys. Dopiero lata 2045 - 2050 przyniosą spowolnienie tempa tego ubytku. **W latach 2015-2050 przewiduje się ubytek rzeczywisty mieszkańców Łodzi na poziomie 214,2 tys. osób, tj. o 30,6%.** Najgłębsze zmiany in minus dotyczyć będą grupy wieku 30 - 39 lat, której rozmiary skurczą się o 57,0%, przy czym w populacji mężczyzn o 55,9%, a wśród kobiet o 58,1%. Natomiast zwiększy się liczebność starszych grup wieku. Liczba osób powyżej 70 tego roku życia wzrośnie o 50% w stosunku do okresu bazowego, w tym liczba mężczyzn o 82%, podczas gdy kobiet o 40%.

Rys. 1. Struktura wieku ludności Łodzi w latach 2015 i 2050

Źródło: Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego, Analiza wpływu migracji na kształtowanie się struktury demograficznej łódzian w perspektywie prognozy demograficznej GUS z uwzględnieniem potencjału migracyjnego regionu łódzkiego i konkurencji innych miast. Analiza na podstawie dotychczasowych trendów. Stan bez interwencji Łódź 2015, - opracowanie na zlecenie UMŁ

Zmiany wartości sumarycznego **wskaźnika obciążenia demograficznego** nastąpią głównie z powodu wyraźnego wzrostu udziału osób w starszych grupach wieku, bowiem odsetki dzieci i młodzieży ulegną jedynie nieznacznemu obniżeniu. Wskaźnik obciążenia demograficznego wzrośnie z obecnych 63 osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym, do prawie 86 osób w roku 2050.

Analizy Urzędu Statystycznego w Łodzi wykazują, że liczba mieszkańców Łodzi od lat podlega wyraźnemu zmniejszeniu. W końcu 2014 r. miasto liczyło 706,0 tys. osób, a od 2008 r. ich liczba zmniejszyła się o 41,4 tys. (o 5,8%). W wyniku tych systematycznych zmian w Łodzi **każdego roku ubywało 6 -7 tys. osób**. Znacznie większy ubytek miał miejsce w roku 2010 – co wiązać należy z korektą liczby mieszkańców w następstwie NSP 2011.

Zmiany w strukturze mieszkańców Łodzi według wieku w latach 2008-2014 sprowadzają się do wyraźnie rosnącego udziału osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60 roku życia) i świadczą o postępującym procesie starzenia się ludności. Niewielki wzrost odsetka dzieci (0-9 lat), jest konsekwencją niewielkiego wzrostu urodzeń w latach 2008-2010. W kolejnych latach liczba urodzeń ponownie przyjęła tendencję spadkową i w porównaniu z 2008 r. była w roku 2014 niższa o ponad 600 osób (9,3%).

Liczba zgonów w Łodzi nieco obniżyła się, ale nadal jest dwukrotnie wyższa od liczby urodzeń. **W wyniku ubytku naturalnego w Łodzi ubywa corocznie 5 tys. mieszkańców.**

Drugim czynnikiem determinującym zmiany w liczbie mieszkańców, a także mającym wpływ na przeobrażenia struktury demograficznej są przemieszczenia na pobyt stały. **Rozmiary migracji mieszkańców Łodzi są relatywnie niewielkie.** W latach 2008-2013 mamy do czynienia ze względną stabilizacją w tym zakresie. **Napływ** do Łodzi oscyluje **przeciętnie rocznie na poziomie 4 tys. osób.** Nieco większym wahaniom podlega skala odpływu migracyjnego, która jednocześnie wykazuje nieznaczną tendencję wzrostową.

Chociaż ujemne saldo migracji nie pozostawało bez wpływu na ubytek rzeczywisty, to wpływ ten w porównaniu ze znaczeniem ubytku naturalnego był niewielki – **każdego roku Łódź w wyniku odpływu migracyjnego per saldo traci przeciętnie 0,2% mieszkańców, co stanowi ¼ ubytku rzeczywistego.** Skala odpływu migracyjnego na pobyt stały do Warszawy także jest niewielka i kształtuje się na poziomie 6-7% ogólnego odpływu. Jednakże **w konfrontacji z innymi dużymi miastami skala napływu do Łodzi nowych mieszkańców jest wyraźnie niższa.** Również skala odpływu migracyjnego jest najniższa w tej grupie miast.

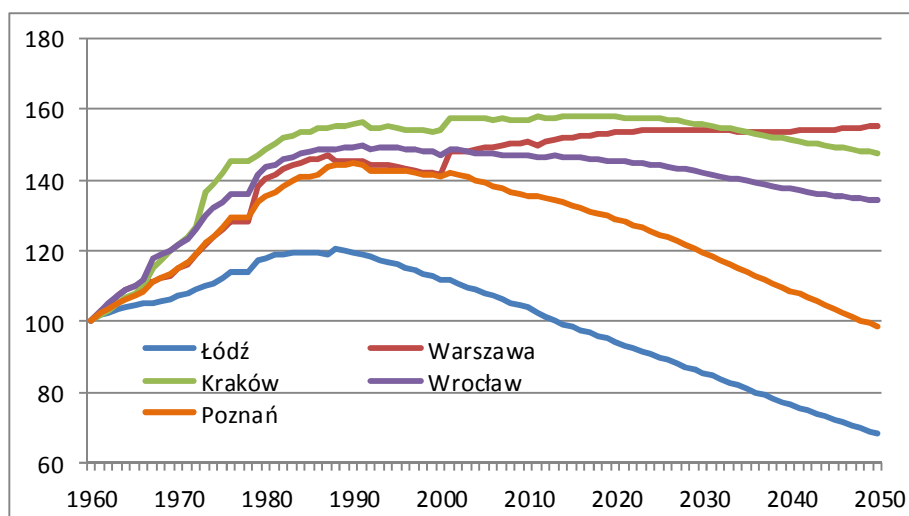
Skłonność mieszkańców Łodzi do **wyjazdów za granicę na pobyt stały** w poprzednich latach podlegała niewielkim wahaniom, a skala tego zjawiska **w ogólnych rozmiarach odpływu migracyjnego nie przekraczała 5%.** Dane nie obrazują jednak wyjazdów do pracy do czasu ich przekształcenia w emigrację definitywną. Emigrujący łodzianie najczęściej, bo w około 40%, wybierają Wielką Brytanię, a następnie Niemcy - niemal 20%.

Zjawisko depopulacji jest w Łodzi przestrzennie zdecydowanie zróżnicowane i to od początku okresu przemian. Wyludnia się w znacznym stopniu głównie centrum miasta, przy równoczesnym bardzo wyraźnym przyroście ludności w dzielnicach leżących na obrzeżach. Równocześnie w większości jednostek pomocniczych miasta wzrasta liczba mieszkań, oraz obserwujemy przyrost powierzchni mieszkaniowej na obszarze całej Łodzi. **W latach 1988 – 2013 liczba ludności Łodzi zmniejszyła się o prawie 143 tys., natomiast liczba mieszkań którymi dysponuje łódzka społeczność wzrosła o 35 tys. a ich powierzchnia użytkowa powiększyła się o ponad 4,3 mln m², czyli o 30%.**

Analiza porównawcza przemian demograficznych w Łodzi w latach 1980-2050 ze szczególnym uwzględnieniem ruchu naturalnego oraz zmian struktury ludności według wieku pozwala na następujące stwierdzenia.

Z wyjątkiem Warszawy, wszystkie wielkie miasta Polski wejdą niebawem w długotrwały okres depopulacji. Patrząc z tej perspektywy, zaznaczyć należy, iż w przypadku Łodzi moment ten wystąpił najwcześniej (maksymalną liczbę mieszkańców miasto osiągnęło w 1988 r.), a proces wyludniania się jest najbardziej dynamiczny.

Rys. 2. Dynamika zmian liczby ludności wielkich miast w latach 1960-2050

Źródło: na podstawie: GUS, 2014, Prognoza ludności na lata 2014 – 2050, Studia Analityczne i Statystyczne, W-wa

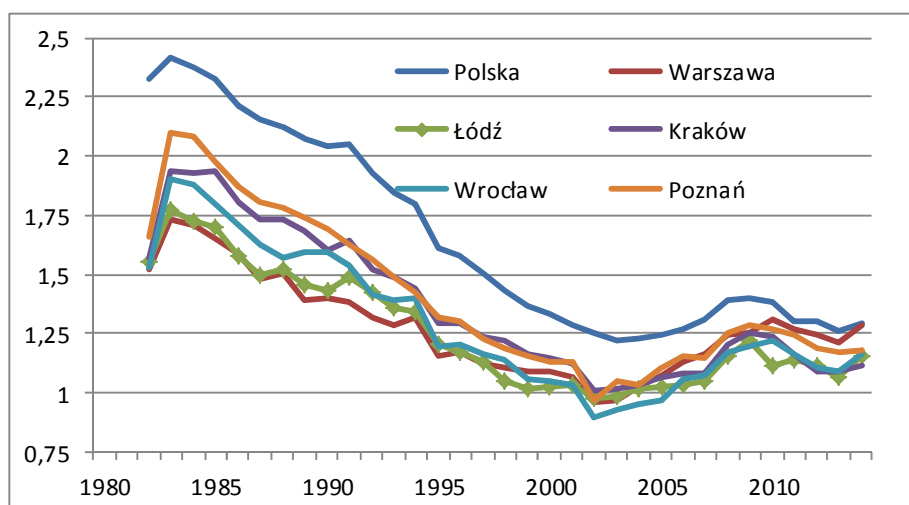
Rzeczywistym problemem Łodzi jest i będzie to, że spadek liczby ludności nie był i nie będzie rekompensowany wzrostem liczby ludności terenów otaczających, gdyż Łódzki Obszar Metropolitalny doświadcza powolnej depopulacji. Równocześnie, podobnie jak w przypadku pozostałych, wielkich miast Polski, następować będzie w ŁOM spadek udziału ludności zamieszkałej w mieście głównym wśród ludności obszaru metropolitalnego z obecnych 64,7% do 61,1% w 2030 i 56,6% w 2050 r. Powstanie w 2014 r. Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego (stowarzyszenie 30 jednostek samorządowych województwa łódzkiego) daje szansę na wspólną realizację międzysamorządowych projektów w ramach nowej perspektywy unijnej tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W tym celu przyjęto Strategię Rozwoju ŁOM określającą kwestię współpracy gmin, w zakresie rozwoju, poprawy jakości usług społecznych i podniesienia jakości życia w ramach metropolii.

Najbardziej wyróżnia Łódź w stosunku do innych, wielkich miast, skala ubytku naturalnego, który w latach 1984-2013 odpowiada łącznie za 91% zmniejszenia się liczby ludności.

W przypadku Łodzi widoczna jest bardzo wyraźnie jej niska atrakcyjność osiedleńcza. W ostatnich latach liczba osób, które pochodząc z innych części Polski (w tym z województwa łódzkiego), zdecydowały się na osiedlenie w mieście, jest w przeliczeniu na 1000 osób dwukrotnie mniejsza od średniej dla innych dużych polskich miast. Równocześnie ponad połowa wymeldowujących się z Łodzi to osoby, które kierują się chęcią zamieszkiwania w suburbiach (tj. powiatach podregionu łódzkiego).

Łodzianki pod względem poziomu dzietności nie różnią się specjalnie od mieszkanki innych, wielkich miast.

Rys. 3. Współczynniki dzietności w wielkich polskich miastach w latach 1982-2014

Źródło: na podstawie: GUS, 2014, Prognoza ludności na lata 2014 – 2050, Studia Analityczne i Statystyczne, W-wa

Specyfika Łodzi w sferze zachowań prokreacyjnych przejawia się szczególnym rozkładem cząstkowych współczynników płodności. Trwale występuje wyższa niż w pozostałych wielkich miastach płodność kobiet bardzo młodych i młodych. Najprawdopodobniej jest to rezultat zdecydowanie większego w Łodzi odłamu ludności żyjącej w subkulturze ubóstwa, dla której istotnym źródłem dochodów są zasiłki społeczne.

Współczynnik reprodukcji brutto utrzymuje się od 10 lat na poziomie ok. 0,55, co oznacza, iż przychodzące obecnie na świat pokolenia **zastępują pokolenie swoich rodziców jedynie w 55%. Realistycznie należy uznać, iż brak jest podstaw do uznania, że nastąpi w nadchodzących latach wyraźne podwyższenie się poziomu dzietności.**

Istotne znaczenie w najbliższych dekadach będzie miała natomiast umieralność, a nawet nadumieralność łodzian. Łódź negatywnie odstaje pod tym względem od pozostałych wielkich miast. Ponadto wskaźnik trwania życia w Łodzi jest niższy nie tylko od średniej dla Polski i innych aglomeracji, ale również od średniej dla województwa łódzkiego. W porównaniu z Polską nadumieralność łodzian widoczna jest do 70. roku życia, zaś w przypadku regionu do ok. 50. roku życia. **Osiągnięcie w Łodzi ogólnopolskiego poziomu umieralności oznaczałoby obniżenie ujemnego przyrostu naturalnego o 25 - 30%, prowadząc do obniżenia się tempa wyludniania miasta o 1/6.**

Elementem wspólnym wszystkich scenariuszy zaradczych prognozowanych przez łódzkich naukowców jest **koncentrowanie się na migracjach jako zjawisku**

demograficznym, które może oddziaływać na „odstępstwa” od trendu wskazywanego w prognozach GUS dla Łodzi. Możliwością demograficznej odnowy miasta byłoby więc np. uznanie Łodzi przez rząd RP jako obszaru szczególnych ułatwień dla osób chcących się osiedlić w Polsce. Inną możliwością, przynajmniej częściowego łagodzenia problemów ludnościowych, byłoby utworzenie w Łodzi centrum usług edukacyjnych dla obcokrajowców.

Dla przyszłości Łodzi najistotniejsze, w kontekście odnotowanych trendów, będą ekonomiczne i społeczne skutki negatywnych zmian demograficznych. Ustalono je w krytycznych latach prognozy 2020, 2030, 2050.

Łódź w całym badanym okresie (2015 – 2050) wyróżnia stały ubytek ludności w grupie przedprodukcyjnej, gdy w pozostałych dużych miastach proces ten rozpocznie się dopiero po 2020 r. W przypadku ludności w tzw. wieku mobilnym (20 - 45 lat) aktywności zawodowej wszystkie miasta zanotują znaczący spadek populacji, największy w Łodzi i Poznaniu. W drugiej podgrupie wieku produkcyjnego tzw. niemobilnego sytuacja w polskich miastach zaczyna się różnicować. W odróżnieniu od Łodzi i Poznania, w pozostałych ośrodkach notuje się wzrost liczby ludności w tej grupie wieku. Dlatego też można sądzić, że okresie 2015-2050 dojdzie w Łodzi do następujących negatywnych zjawisk:

- 1) **Obniżanie się liczby użytkowników miasta płacących podatki wynikające ze stosunku pracy, co poskutkuje istotnym ubytkiem dochodów własnych budżetu miasta.** Według danych GUS w Łodzi liczba pracujących (w tym dojeżdżających do pracy) wynosi obecnie 230 tys. osób (Dojazd do pracy w Polsce w 2011, Bank Danych Lokalnych GUS 2014 – www.stat.gov.pl). W ten sposób liczbę pracujących łodzian można szacować na 203 tys., czyli 46% osób w wieku produkcyjnym (ten **wskaźnik aktywności zawodowej jest niższy o ponad 10% od średniej krajowej**). Przy założeniu, że do roku 2050 nie zmienią się uwarunkowania (rozmiary dojazdów do pracy i wiek emerytalny) oraz utrzyma się obecny wskaźnik aktywności zawodowej **liczba pracujących w mieście zmniejszy się do 2020 r. o 20 tys. i o 92 tys. do 2050 r.** Równocześnie obecnie na 1 pracującego w Łodzi przypada 0,8 emeryta, w roku 2030 wskaźnik ten przekroczy 1, a w 2050 będzie sięgał ponad 2. Może takiej stracie przeciwdziałać wzrost wydajności pracy, ale ze względu na nadal stosunkowo niskodochodową strukturę gospodarki łódzkiej będzie to niełatwe do osiągnięcia.
- 2) **Utrzymanie obecnego stanu zatrudnienia będzie możliwe poprzez wzrost aktywności zawodowej mieszkańców oraz zewnętrzny napływ pracowników.** Aby utrzymać taki sam popyt na pracę do roku 2020 r. aktywność zawodowa ludności powinna

wzrosnąć o 6%, do roku 2030 o 12%, a w 2050 r. aż o 36% w stosunku do stanu obecnego. W ostatnim roku prognozy oznacza to poziom aktywności zawodowej rzędu 88%, co wydaje się bardzo trudne do osiągnięcia. Opierając wzrost popytu na pracę jedynie na napływie nowych pracowników spoza granic Łodzi ich liczba powinna w 2050 r. wzrosnąć o blisko 100 tys. Biorąc pod uwagę zbliżone trendy zmian demograficznych w regionie łódzkim (zapleczu łódzkiego rynku pracy) oraz podobną sytuację w całym kraju, **jedyną możliwością radykalnego przeciwdziałania obniżeniu się łódzkiego potencjału pracy wydaje się napływ do Łodzi pracowników spoza Polski.**

- 3) Z kurczeniem się rynku pracy powiązane będzie **zmniejszenie siły nabywczej łódzian oraz poziomu konsumpcji, co z kolei odbije się na dochodach firm działających w Łodzi i prawdopodobnie będzie prowadzić do zmniejszenia się ich liczby.** Obecnie sumaryczna wartość dochodów łódzian wynosi ponad 1 mld zł miesięcznie. Do roku 2020 wartość ta wzrośnie i przy uwzględnieniu inflacji wyniesie 1,2 mld zł, ale do roku 2025 (ostatniego z możliwych do wiarygodnego prognozowania) wzrost tych dochodów będzie już jedynie pięcioprocentowy (1,26 mld zł).
- 4) **Negatywne zmiany demograficzne odbiją się na łódzkich usługach społecznych, w tym zwłaszcza na systemie edukacji szkolnej.** Przy założeniu niezmiennej liczby przedszkolaków przypadających na jednego wychowawcę, liczba etatów wychowawców w przedszkolach zmniejszy się o ponad 600 w 2020 r. oraz o kolejne 400 w 2050 r., przy czym największy spadek zapotrzebowania na wychowanie przedszkolne będzie mieć miejsce do 2020 r.

Do roku 2020 dojdzie do krótkotrwałego wzrostu liczby uczniów szkół podstawowych (w 2020 r. będzie potrzeba utworzenia w szkołach podstawowych dodatkowych 113 oddziałów szkolnych oraz 174 etatów nauczycielskich). Kolejne lata przyniosą dynamiczne odwrócenie tego trendu. W 2030 r. liczba uczniów w szkołach podstawowych obniży się w stosunku do stanu obecnego o 18%. Oznacza, to przy tych samych założeniach, **zmniejszenie o blisko 20% liczby potrzebnych oddziałów szkolnych oraz etatów nauczycieli.** Spadek ten, na początku analizowanego okresu, będzie najwyższy w grupie nauczycieli klas 1-3. Obniżenie się liczby uczniów będzie w konsekwencji prowadzić do likwidowania szkół. W kolejnych latach prognozy proces ten będzie kontynuowany i w **roku 2050** liczba uczniów w Łodzi **zmniejszy się o 40%** w stosunku do stanu obecnego. W podobnych proporcjach zmniejszeniu ulegnie zapotrzebowanie na nauczycieli oraz liczba oddziałów szkolnych.

Podobne procesy przewidywane są również w przypadku szkół gimnazjalnych. Do roku 2020 liczba ich uczniów będzie rosła, by następnie zacząć maleć, choć dynamika tego

zjawiska będzie nieco niższa. **Do roku 2030** liczba uczniów **zmnieszy się**, w stosunku sytuacji obecnej, **o 8%**, a w stosunku do roku 2020 o 18%.

W przypadku szkół ponadgimnazjalnych prognozuje się ograniczenie liczby uczniów we wszystkich latach. W 2020 r. o 7% w porównaniu do chwili obecnej, a w kolejnych odpowiednio: w 2030 r. o 4% (w stosunku do 2020 r.) oraz w 2050 r. o 21% (w stosunku do 2030 r.). Łącznie do 2050 r. liczba uczniów w tej grupie szkół w Łodzi zmniejszy się o 40% co ograniczy zapotrzebowanie na ponad 700 etatów nauczycielskich.

Takie samo zjawisko dotknie łódzkie uczelnie wyższe. W ostatnich latach większość uczelni boryka się ze zmniejszeniem wielkości naboru. Obecnie liczba osób w wieku 19-24 zamieszkujących Łódź przekracza 42 tys. Do roku 2020 zmniejszy się ona o blisko 10 tys. W następnym dziesięcioleciu będzie się utrzymywać na podobnym poziomie, a nawet wzrośnie do roku 2030 o kilka tysięcy. **Dla uczelni wyższych lata 20. XXI w. będą okresem względnej stabilizacji, jednakże w następnych dziesięcioleciach prognozuje się gwałtowny spadek liczebności w tej grupie wiekowej, do roku 2050 - 50%.**

5) **Prognozowany spadek liczba mieszkańców Łodzi o ponad 30% do roku 2050, rodzi także wiele konsekwencji z punktu widzenia dostępu do opieki zdrowotnej.** Pozornie mniejsza liczba mieszkańców przy zachowaniu obecnego stanu opieki zdrowotnej powinna skutkować łatwiejszym do niej dostępem. **Przy obecnej liczbie łóżek w łódzkich szpitalach, liczba mieszkańców przypadająca na łóżko zmniejszyłaby się z 123 do 83 (o 30%).** Podobnie byłoby w przypadku dostępności do opieki lekarskiej i pielęgnarskiej. Jednakże **wraz z malejącą liczbą pracujących, a w związku z tym realnym spadkiem sumy ich składek, nakłady na służbę zdrowia również będą maleć.** Przy założeniu braku celowych działań zaradczych liczebność kadry medycznej także się zmniejszy.

Największym wyzwaniem dla organizacji służby zdrowia będzie dynamiczny proces starzenia się społeczeństwa oraz zmniejszająca się szybko liczba urodzeń. Do roku 2050 liczba osób w wieku poprodukcyjnym wynosić będzie 184 tys., co oznacza, że ich udział wśród łódzian wzrośnie z obecnych 24% do 34%. W najstarszej grupie wiekowej (85+) wzrost ten będzie ponad dwukrotny (z 18,7 do 36, 9 tys.). W 2050 r. co 13 mieszkańców miasta będzie miał ponad 85 lat!

6) **Bardzo duży udział osób w wieku senioralnym będzie wymagał, aby uniknąć wykluczenia osób starszych, skutecznej aktywizacji społecznej i zawodowej osób starszych, a także zapewnienie im niezbędnej opieki i dostępności do domów pomocy społecznej.** W mieście jest obecnie 2183 miejsc w 15 DPS, co oznacza, że na jedno miejsce przypada 30 osób wieku 75+. Do roku 2020 sytuacja nie będzie się istotnie

zmieniać, ale **w następnych dziesięcioleciach liczba osób wieku 75+ przypadająca na jedno miejsce w DPS wzrośnie do ponad 40**, czyli dostępność ta obniży się o blisko 50%. Należy także liczyć się ze wzrostem zapotrzebowania na pomoc finansową dla tej grupy mieszkańców ze strony miasta, zwłaszcza jeśli uwzględni się zmiany w systemie emerytalnym. Emerytury w przyszłości nie zapewnią tej grupie świadczeń wystarczających na zaspokojenie potrzeb, często nawet podstawowych.

- 7) **Ważną rolę w równoważeniu łódzkiego rynku pracy musi spełnić aktywność zawodowa seniorów.** W Polsce, według danych EUROSTATU, aktywność osób w wieku 65+, w 2011 r. wynosiła zaledwie 4,9% podczas gdy w innych krajach UE przekraczała 20%.
- 8) Występujące w Łodzi wciąż duże dysproporcje w dostępie poszczególnych grup mieszkańców do dobrych warunków mieszkaniowych wraz ze starzeniem się społeczeństwa prawdopodobnie **utrwalą się a nawet ulegną pogłębieniu, na skutek postępującego rozwarstwienia dochodów grup ludności.** W tym kontekście mieszkania w wielkich osiedlach mieszkaniowych (blokowiskach), które przez ostatnie lata uchodziły za mało atrakcyjne, głównie ze względu zbyt małe powierzchnie dla zajmujących je kilkuosobowych rodzin, będą wypełniały rosnące zapotrzebowanie na małe i w pełni wyposażone w infrastrukturę, samodzielne mieszkania. **Tym bardziej, że ponad 1/3 gospodarstw domowych w Łodzi to gospodarstwa jednoosobowe a ich udział będzie systematycznie wzrastać.**

Ogólne warunki skuteczności polityki demograficznej dotyczącej zasadniczego zagadnienie czyli wzrostu poziomu urodzeń potwierdzają ogólnopolskie analizy NIK. Zgodnie z nimi **zagwarantowanie stabilizacji i socjalnego bezpieczeństwa, skutkujące wzrostem urodzeń, jest zatem najpilniejszym zadaniem nie tylko dla Łodzi, ale i dla całego państwa.** Z badań przedstawionych w opracowanym przez Rządową Radę Ludnościową dokumencie pt. „Założenia polityki ludnościowej Polski 2013”, w którym na podstawie kompleksowej diagnozy sytuacji demograficznej zaproponowano cele i priorytety działań zaradczych, wprost wynika, że dla polskich rodzin najważniejsze jest zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego i tworzenie miejsc pracy dla młodych.

Rys. 4. Oczekiwania Rodzin wobec państwa w proc. (dane: TNS Polska)

Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-polityce-prorodzinnej.html>

3.2 Strategiczne obszary interwencji

Po analizie prawie 800 powiązań w macierzy powiązań SWOT/TOWS dla diagnozy służącej stworzeniu polityki demograficznej Łodzi zidentyfikowano zarówno najbardziej istotne mocne i słabe strony Łodzi, jak i najważniejsze szanse i zagrożenia. Stanowi to wraz z wynikami naukowych analiz demograficznych wystarczającą podstawę do wyboru najistotniejszych wyzwań stojących przed łódzką polityką demograficzną.

Najistotniejsze rozpoznane w wyniku analizy powiązań macierzy SWOT mocne strony Łodzi w kontekście wyzwań demograficznych miasta:

1. Postępująca rewitalizacja dzielnic centralnych.
2. Pełne gospodarcze zdyskontowanie infrastrukturalnego podłączenia Łodzi do europejskiego systemu transportowego.

3. Baza naukowo-dydaktyczna w Łodzi (uczelnie wyższe, szkoły średnie) będące w stanie zapewnić stały dopływ na rynek pracy młodych specjalistów z dziedzin pożądanых przez lokalną gospodarkę.
4. Po okresie pełnego rozliczenia perspektywy 2007-2013, wejście Łodzi w okres wzrostu wydatków majątkowych w szczególności przeznaczonych na rewitalizację (perspektywa 2014-2020). Podniesie to znacząco możliwości aktywnego kształtowania przez Miasto polityki demograficznej.

Najistotniejsze rozpoznane w wyniku analizy powiązań macierzy SWOT słabe strony Łodzi w kontekście wyzwań demograficznych miasta:

1. Zmniejszająca się liczba osób w wieku produkcyjnym oraz przedprodukcyjnym.
2. Bezrobocie wciąż stosunkowo wysokie (w tym strukturalne).
3. Rosnąca w najbliższych dwóch dekadach liczba zwalnianych z przyczyn naturalnych (zgony, przenosiny do domów opieki, brak uprawnionych następców) komunalnych lokali mieszkalnych.
4. Nie wykorzystująca wszystkich potencjałów intensywność współpracy Łodzi z największymi pracodawcami i jednostkami naukowymi w szczególności w zakresie kształcenia kadr pożądanых przez lokalną gospodarkę.
5. Potrzeba systemowego marketingu terytorialnego skierowanego do potencjalnych nowych mieszkańców z innych regionów Polski oraz ewentualnie z zagranicy (repatrianci, migranci z regionów bliskich kulturowo), zwłaszcza do osób w wieku reprodukcyjnym.

Analiza macierzowa TOWS ujawniła także najważniejsze szanse i zagrożenia bezpośrednio dotyczące obszaru łódzkiej demografii.

Najważniejsze szanse demograficzne Łodzi:

1. Istnienie rezerwy demograficznej poza granicami Polski (np. potencjalni repatrianci).
2. Istnienie wystarczającego marginesu czasowego na wyprzedzenie konkurencyjnych działań innych miast, skierowanych zarówno do repatriantów jak i mieszkańców z łódzkiego obszaru migracyjnego. Wspomogłoby to zaistnienie Łodzi w świadomości Polaków jako najlepszego centrum zamieszkania, zwłaszcza dla młodych.
3. Pełne otwarcie Łodzi na korzyści gospodarcze wynikające z bycia najszybciej rozwijającym się polskim węzłem i centrum logistycznym.

Najważniejsze zagrożenia demograficzne Łodzi:

1. Ubytek osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym – potencjalny wzrost kosztów pracy.

2. Obniżenie poziomu diety, wpływające na miejski system edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz szkolnictwa wyższego.
3. Rosnąca baza dochodowa i gospodarcza miast konkurencyjnych.
4. Brak miejskich środków na aktywną politykę repatriacji ze Wschodu oraz imigrantów z bliskiego kręgu kulturowego (kwestia polityki państwa w tym zakresie).

3.2.1 Główne wyzwanie stojące przed Łodzią w kontekście łódzkiej polityki demograficznej

Miasto Łódź jako jednostka samorządowa ma ograniczone możliwości samodzielnego kształtowania długoterminowych trendów demograficznych na swoim obszarze odpowiedzialności. Jednak może stwarzać warunki dla niwelowania negatywnych skutków tych trendów poprzez wykorzystywanie rysujących się przed miastem szans. Do najważniejszych wyzwań stojących przed Łodzią jako miastem aktywnie działającym w kontekście uwarunkowań i procesów demograficznych należą:

1. Wymierny wzrost jakości życia w Łodzi, w związku z pełną realizacją Strategii Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+.
2. Osiągnięcie wskaźników jakości edukacji szkolnej sytuującej miasto w gronie najlepszych polskich metropolii. Znacząca rozbudowa programów współpracy z pracodawcami i jednostkami naukowymi/uczelniami w obszarze kształcenia kadr.
3. Konkurencyjny wobec innych metropolii marketing terytorialny i skuteczna promocja w kraju i za granicą (max. zdyskontowanie starań o EXPO 2022 w Łodzi).
4. Stworzenie lokalnego systemu adaptacyjnego dla nowych mieszkańców Miasta, stworzenie konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty inwestycyjnej dla realizacji programu mieszkaniowego – tereny w pełni wyposażone w infrastrukturę techniczną, z dobrym dostępem do usług podstawowych i przestrzeni publicznych, z dużym udziałem zieleni.
5. Rozwój (również w ramach promocji) form funkcji duopolitalnej dla Łodzi i Warszawy.
6. Wykorzystanie pozytywnych efektów miejskiego programu rewitalizacji w celu pozyskiwania nowych mieszkańców.
7. Przyciąganie do Łodzi pracodawców z obszaru „wysokich płac”, zwłaszcza nowych technologii, instytucji centralnych, siedzib spółek i sieci, ze względu na potencjał kadr młodych, aktywnych mieszkańców.
8. Restrukturyzacja usług społecznych zależnych od miasta w odniesieniu do zmieniających się potrzeb związanych z „zagospodarowaniem” aktywności rosnącej grupy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

9. Stworzenie efektywnego systemu komunikacji z mieszkańcami miasta w zakresie działań realizujących „łódzką politykę demograficzną”.

4. Polityka demograficzna w wybranych programach krajowych i regionalnych

Problematyka demograficzna poruszana jest w wielu dokumentach strategicznych o randze krajowej i regionalnej, a także znalazła wyraz w niektórych przyjętych lub przygotowanych łódzkich politykach miejskich. W celu określenia miejsca Łódzkiej polityki demograficznej w strukturze ustaleń krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych przytoczono te z ich celów, które bezpośrednio lub silnie mogą oddziaływać na kształtowanie się procesów demograficznych, w tym migracji ludności.

4.1. Strategie krajowe

➤ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

- Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych.

➤ Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności

- Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”, w tym:
 - Zapewnienie dalszego rozwoju elastycznych form zatrudnienia i umożliwienie przez to łączenia życia rodzinnego z karierą zawodową.
 - Promocja dzietności poprzez zmniejszenie kosztów związanych z opieką oraz wychowaniem dzieci, szczególnie wynikających z łączenia kariery zawodowej z życiem rodzinnym.
 - Stworzenie kompleksowego systemu wspierania usamodzielniania się młodej generacji, tak aby ograniczać okres niepewności i w pełni wykorzystywać ich potencjał zawodowy i społeczny (np. kreatywność, otwartość, elastyczność).
 - Dostosowanie systemu ochrony zdrowia do prognozowanych do roku 2030 zmian demograficznych, w szczególności wzmocnienie działań na rzecz rozwoju infrastruktury i zasobów kadrowych w obszarach opieki nad matką i dzieckiem oraz osobami starszymi.
 - Stworzenie modelu aktywności intelektualnej, społecznej i zawodowej osób starszych opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.
 - Wzrost poziomu aktywności fizycznej społeczeństwa poprzez poprawę warunków umożliwiających jej uprawianie na każdym etapie życia.

4.2. Strategie regionalne

➤ Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

- Upowszechnianie modelu „silver economy”, w ramach celu operacyjnego Nowoczesny kapitał ludzki i rynek pracy.
- Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz pieczy zastępczej, w ramach celu operacyjnego Wysoki standard i dostęp do usług publicznych.

➤ Plan przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim

W dokumencie zaproponowano podejście kompleksowe do problemów demograficznych obejmujące działania w obszarach: rodzina, edukacja, rynek pracy, infrastruktura (jakość życia), zdrowie i aktywizacja społeczna. Określono cele szczegółowe skierowane do osób młodych, powyżej 45 roku życia oraz seniorów:

- Stabilność zatrudnienia dla młodych rodziców/kobiet ułatwiająca podejmowanie długotrwałych zobowiązań oraz realizację planów prokreacyjnych.
- Szeroki dostęp do żłobków, przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego prowadzący do utrzymania miejsc pracy/powrotu rodziców na rynek pracy.
- Wysoka dostępność do mieszkań dla młodych osób.
- Aktywizacja zawodowa kobiet/osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dzieci lub opieką nad osobami zależnymi.
- Wysoka atrakcyjność zatrudniania osób z grup defaworyzowanych (kobiety/młode matki/osoby niepełnosprawne) dla potencjalnego pracodawcy.
- Dostępność i atrakcyjność miejsc pracy w regionie, sprzyjające warunki dla napływu ludności do województwa łódzkiego.
- Modernizacja szkolnictwa zawodowego oraz dostosowanie oferty edukacyjnej placówek kształcenia ustawicznego i praktycznego do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy.
- Wysoka świadomość pracodawców w zakresie korzyści płynących z zatrudniania w szczególności osób powyżej 50. roku życia oraz niepełnosprawnych.
- Aktywizacja społeczna i zawodowa osób starszych.
- Budowa i dostosowanie infrastruktury publicznej do potrzeb osób starszych.
- Wysoka jakość i dostępności do usług opiekuńczych i zdrowotnych.
- Rozwinięta baza ochrony zdrowia oraz alternatywnych form opieki dla osób przewlekle chorych i starszych.

- Wysoka jakość usług specjalistycznych w zakresie osób starszych (geriatria).
- Zdrowi i świadomi profilaktyki zdrowia mieszkańcy województwa.
- Szeroki zakres usług skierowanych na osoby starsze w ramach „białej gospodarki” i „srebrnej gospodarki”.

4.3. Dokumenty strategiczne Miasta Łodzi

➤ Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+

- Miasto – dobro wspólne – zbudowanie wysokiej jakości kapitału społecznego oraz partycypacji obywatelskiej łodzian.
- Łódź ucząca się - utworzenie wysokiej rangi centrum działalności akademickiej i badawczo-rozwojowej kształcącego i doskonalącego kadry dla inwestorów w nowoczesnych branżach kluczowych dla rozwoju Łodzi, w tym wspieranie szkolnictwa zawodowego oraz stałe powiększanie zasobów utalentowanych mieszkańców Miasta.

➤ Polityka Społeczna dla Miasta Łodzi 2020+. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Mieście Łodzi na lata 2011-2015 - Projekt

- Skuteczne wsparcie demografii. Zatrzymanie negatywnych trendów:
 - Stworzyć w Łodzi lepsze warunki do rodzenia i wychowywania dzieci.
 - Budować i promować atrakcyjność Łodzi dla nowych mieszkańców.
 - Włączyć seniorów jako ważną i aktywną grupę w rozwój Łodzi.

➤ Polityka zdrowia 2020+ dla Miasta Łodzi

- Poprawa potencjału zdrowotnego dzieci i młodzieży.
- Poprawa potencjału zdrowotnego mieszkańców w wieku produkcyjnym.
- Wzrost aktywności i poprawa warunków życia osób starszych, przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów.

➤ Polityka rozwoju edukacji Miasta Łodzi 2020+

- Zapewnianie opieki, bezpieczeństwa dzieci i uczniów oraz dbałość o ich zdrowie fizyczne i psychiczne.
- Dostosowanie szkolnictwa do potrzeb rynku pracy w aglomeracji oraz jego promocja, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia zawodowego.

➤ Strategia przestrzennego rozwoju Łodzi 2020+

- Cel główny – zrównoważone miasto kompaktowe, czyli rozwój Miasta „do wewnątrz”

5. Program „łódzkiej polityki demograficznej” - Łódź łączy pokolenia

Doświadczenia realizacji Strategii zintegrowanego rozwoju Łodzi 2020+ w pełni potwierdzają aktualność i właściwy wybór wizji rozwoju Miasta. Dlatego też rozwój demograficzny Łodzi winien w pełni wpisywać się w tę wizję stanowiąc jej integralne rozwinięcie.

Wizja:

Przyjazne, twórcze i dynamiczne Miasto zrównoważonego rozwoju demograficznego o konkurencyjnych warunkach życia, pracy i inwestowania, pobudzające i wykorzystujące kreatywny potencjał mieszkańców.

Podstawową zasadą niezbędną przy opracowaniu i realizacji łódzkiej polityki demograficznej jest przyjęcie pełnej spójności i interdyscyplinarności zjawisk wpływających na współczesne i przyszłe trendy demograficzne. Bowiem wszystkie zjawiska społeczne, do których należą szeroko rozumiane procesy demograficzne (choćby kształtowanie się poziomu urodzeń, skłonność do zawierania małżeństw, przeciętna długość życia) uzależnione są od wielu czynników takich jak materialne warunki życia, dominujący system wartości społecznych, stan zdrowia społeczeństwa, bezpieczeństwo socjalne i osobiste, zdrowy styl życia, a nawet przewidywalność makro trendów gospodarczych. Zależności te nie tylko są wielokrotnie złożone ale przede wszystkim odznaczają się brakiem zdecydowanych dominant sprawczych jednoznacznie wpływających na ostateczne decyzje i zachowania człowieka.

5.1 Cele operacyjne

Przyjmując za **Strategią Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+**, iż podstawowym wyzwaniem łódzkiej polityki demograficznej jest odwrócenie niekorzystnych trendów demograficznych określono listę głównych celów operacyjnych, wynikających bezpośrednio ze zidentyfikowanych w diagnozie uwarunkowań i wyzwań, które w znaczący sposób mogą oddziaływać na postulowaną zmianę.

Należy także przyjąć, że wszystkie cele przytoczone z Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030 i Planu przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim mogą być realizowane w Łodzi i stanowić podstawę do formułowania szczegółowych programów działań.

Działania wspomagające interwencję demograficzną różnią się w zależności od etapu drogi życiowej człowieka, dlatego też główne cele operacyjne łódzkiej polityki demograficznej zidentyfikowano w odniesieniu do określonych biologiczno – społecznych faz życia populacji stanowiących podstawowe docelowe grupy interwencji demograficznej.

Docelowe grupy interwencji demograficznej, szczególnie dla okresu senioralnego, winny odpowiadać wytycznym sprecyzowanym przez ONZ, która w roku 1991 ustaliła „Zasady dotyczące Osób Starszych ze szczególnym uwzględnieniem takich wartości jak; niezależność, godność, samorealizacja, partycypacja społeczna i opieka”. Na podstawie Uchwały Rady Ministrów z 24 grudnia 2013 r. ustalono Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014 – 2020. Uznano, że należy wspierać osoby starsze poprzez wychodzenie naprzeciw ich potrzebom i zapewnienia możliwości aktywnego starzenia się w zdrowiu oraz możliwości prowadzenia samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia.

Główne, docelowe grupy interwencji demograficznej

Grupa I - Cele interwencji – okres prokreacyjny

- **stworzenie społecznych, ekonomicznych i socjalnych uwarunkowań sprzyjających kształtowaniu urodzeń na optymalnym poziomie,**
- kształtowanie warunków przyjaznej opieki w okresie okołoporodowym, wspieranie inicjatyw typu „Rodzić po łódzku”,
- kształtowanie postaw wzmacniających rolę ojca w wychowaniu dziecka.

Grupa II - Cele interwencji - okres dzieciństwa i dojrzewania

- **kształtowanie postaw „ku zdrowemu stylowi życia”,**
- miasto Łódź miejscem przyjaznym dla matki i dziecka; dostępność przestrzeni publicznej,
- poprawa dostępności do żłobków poprzez ograniczenie konieczności korzystania z usług żłobkowych przy jednoczesnym podniesieniu jakości usługi i zapewnieniu pełnej dostępności do żłobków i przedszkoli,
- łódzka edukacja drogą do zbudowania wysokiej jakości kapitału społecznego,
- zwiększanie aktywności społecznej, obywatelskiej i kulturalnej młodzieży, rozwój edukacji pozaformalnej, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk defaworyzowanych.

Grupa III - Cele interwencji - okres aktywności zawodowej

- **Łódź miastem konkurencyjnych warunków życia i pracy,**
- podniesienie atrakcyjności łódzkiej przestrzeni osadniczej dla imigrantów krajowych
- Łódź polskim centrum repatriacji,
- podniesienie konkurencyjności Łodzi akademickiej w skali krajowej i europejskiej (konkurencyjne nauka i warunki studiowania),
- stworzenie miejskiego systemu promocji zdrowego stylu życia i profilaktyki zdrowotnej.

Grupa IV - Cele interwencji - okres senioralny

- **zwiększenie długości aktywnego życia łodzian,**
- aktywizacja społeczno – kulturowa seniorów,
- zapobieganie wszelkim formom wykluczenia osób nieaktywnych zawodowo,
- organizacja rynku opieki i aktywizacji seniorów (kształcenie kadr, nowe formy organizacyjne, samopomoc sponsorowana itp.),
- organizacja całej przestrzeni miejskiej jako przyjaznej seniorom (wzrost dostępności terenów zielonych, usunięcie barier architektonicznych, modernizacja chodników).

5.2 Programy i działania

Problemy demograficzne były dostrzegane w Łodzi od wielu lat a ich rozwiązywaniu dedykowane są wysiłki wielu programów miejskich i działań doraźnych. Odnoszą się one głównie do określonych etapów życia mieszkańców. Są to już realizowane :

Grupa I - programy i działania - okres prokreacyjny

- przygotowania do wdrożenia programu dofinansowania leczenia niepłodności metodą zapłodnienia pozaustrojowego dla mieszkańców miasta Łodzi.
- Przygotowanie do porodu i pełnienia funkcji rodzicielskich - wsparcie Miasta dla uczestników zajęć.
- Szpital Przyjazny Dziecku - Oddział położniczy w Centrum Medycznym im. Rydygiera zorganizowany w systemie rooming-in (noworodek przebywa na sali razem z matką), od 1995 r. udział w światowej akcji upowszechniania karmienia piersią prowadzonej przez UNICEF i WHO, w marcu 2015 r. uruchomiono dwie nowoczesne sale porodowe, z wyposażeniem najnowszej generacji.

- Pomoc dla młodych mam - od czerwca 2015 r., działająca od 6 lat Poradnia Laktacyjna, w Centrum Medycznym im. Rydygiera świadczy ogólnodostępne, bezpłatne porady w zakresie karmienia piersią.

Grupa II – programy i działania - okres dzieciństwa i dojrzewania

- Podnoszenie standardu opieki oraz liczby miejsc w żłobkach - Miasto Łódź prowadzi 30 żłobków, tworzących Miejski Zespół Żłobków (13% dzieci wieku do lat 3 objętych jest opieką MZZ). W Łodzi działa też 11 prywatnych żłobków i 8 klubów dziecięcych.
- Programy promujące zajęcia sportowo-rekreacyjne:
 - Stop zwolnieniom z wf-u - zajęcia pokazowe z nordic walking, sztuk walki, rugby, narciarstwa biegowego i piłki nożnej w szkołach podstawowych w celu zachęcenia dzieci do uprawiania wybranych dyscyplin sportowych.
 - Mój przyjaciel wf - zajęcia z nordic walking, aerobiku, sztuk walki i piłki nożnej w gimnazjach z największym odsetkiem zwolnień z w-f oraz cykl zajęć z tych dyscyplin dla nauczycieli wf z łódzkich szkół podstawowych i gimnazjów w Obiekcie Sportowym „Małachowskiego”.
 - Sprawny Przedszkolak - zajęcia ruchowe dla grup przedszkolnych w obiektach sportowych MOSiR lub w przedszkolach miejskich.
 - Ogólnodostępne zajęcia rowerowe w miasteczku ruchu drogowego - program bezpłatnych zajęć przygotowuje dzieci i młodzież w wieku szkolnym do zdania egzaminu na kartę rowerową, a przedszkolaki do poruszania się po drogach.
 - Program „**Mali Siłacze na Maty**” skierowany dla dzieci z klas 4-6 z łódzkich szkół podstawowych mający na celu przyciągnięcie młodzieży do uprawiania sportów walki, w szczególności zapasów.
 - Program „**Koniec z nudą, idziemy na judo!**” we współpracy z KS „Gwardia Łódź” – ukierunkowany na dzieci i młodzież z przedszkoli i szkół podstawowych (klasy 0-3). Zajęcia prowadzone są w placówkach edukacyjnych.
 - „**Lajtowe Wycieczki Rowerowe**” - tematyczne wycieczki po Łodzi dla każdej grupy wiekowej mające na celu zwiedzenie ciekawych miejsc w naszym mieście.
 - „**Cykl Biegów o Puchar Dyrektora MOSiR oraz Mistrzostw Łodzi Gimnazjalistów w Biegach Przełajowych**”. Są to biegi na 5 i 10 km (dla gimnazjalistów na krótszych dystansach 1-2 km) wokół łódzkich akwenów tj. Stawów Stefańskiego, Stawów Jana, Młynka i Arturówka.

- Cykle zajęć sportowych w łódzkich szkołach w różnych dyscyplinach sportu prowadzone przez znanych, wybitnych łódzkich sportowców.
 - Program nauki jazdy na łyżwach - skierowany do dzieci w wieku 6-10 lat, prowadzony w ramach lekcji wf, współorganizowany przez Łódzki Klub Hokejowy.
 - Gimnastyka sportowa dla dzieci - cykl comiesięcznych nieodpłatnych zajęć z gimnastyki sportowej dla dzieci w wieku 3-18 lat w hali przy ul. Karpackiej. Zajęcia prowadzone są przez instruktorów z REGIMIS Studio Sportu i Rekreacji.
 - Animatorzy na Orlikach – zorganizowanie pracy na boiskach, zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży korzystającym z Orlików, organizacja zawodów sportowych i imprez rekreacyjnych oraz integracja środowiska lokalnego.
 - Akademia Młodych Orłów - program skierowany do dzieci w wieku 5-10 lat, podzielonych na 3 grupy wiekowe. Zajęcia odbywają się na orliku MOSiR na Stawach Jana, a w okresie zimowym w sali gimnastycznej w SP nr 162.
 - Narciarstwo biegowe dla łodzian - innowacyjny program nauki jazdy na nartach biegowych współorganizowany przez MOSiR, Polską Organizację Sportową i Zieloną Łódź skierowany w szczególności dla dzieci z łódzkich szkół podstawowych, gimnazjów, a także dla wszystkich łodzian.
- Szkolne Mistrzostwa Łodzi - upowszechnianie sportu wśród dzieci i młodzieży szkolnej, współzawodnictwo 8 000 uczniów łódzkich szkół w wybranych dyscyplinach sportowych.
 - Wspieranie szkolenia sportowego – wsparcie finansowe ponad 4700 zawodniczek i zawodników, trenujących w łódzkich klubach sportowych .
 - Stypendia sportowe i nagrody dla zawodników przyznawane przez Prezydenta Miasta Łodzi.
 - Soboty ze specjalistami – spotkania z grupą specjalistów (oligofrenopedagogów, tyflopédagogów, surdopedagogów, logopedów, psychologów, rehabilitantów, lekarzy itd.) program dla rodziców małych dzieci zaniepokojonych o ich prawidłowy rozwój.
 - Pogotowie profilaktyczne - program wspierania uczniów oraz rodzin uczniów w sytuacjach wymagających podejmowania specjalistycznych działań wobec ucznia w kryzysie.
 - Akademia czasu wolnego - działania skierowane do uczniów i rodziców dzieci w klasach 0-III, realizowane w 26 szkołach. Celem zajęć jest rozwijanie wyobraźni twórczej i kreatywnego myślenia (zajęcia z psychologami, pedagogami, lekarzami, kosmetyczkami, stylistami), wrażliwości oraz zdolności manualnych (decoupage, florystyka, robienie biżuterii).

- Ucz się w Łodzi – wspólna akcja promująca łódzkie szkolnictwo, zorganizowana przez Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Urzędy Pracy Wojewódzki i Powiatowy, Powiatową Radę Rynku Pracy, pracodawców i instytucje rynku pracy, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne oraz wyższe uczelnie.
- Programy edukacji kulturalnej kierowane do dzieci i młodzieży realizowane przez miejskie instytucje kultury z uwzględnieniem tematyki dziedzictwa Łodzi i regionu.
- Aktywny Obywatel - program kierowany do gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Jego celem jest kształtowanie wśród młodzieży postaw obywatelskich.
- Profilaktyczny Hyde Park – program promujący zdrowy styl życia i zdrowe postawy życiowe.
- Zajęcia i imprezy sportowo - rekreacyjne dla dzieci i młodzieży mające na celu zapobieganie patologiom społecznym, w tym alkoholizmowi i narkomanii. Głównym projektem jest program pn. „Trener Osiedlowy” - nieodpłatne zajęcia sportowe pod okiem trenera osiedlowego na przyszkolnych obiektach sportowych.

Grupa III – programy i działania - okres aktywności zawodowej

- Program Łódzka Karta Dużej Rodziny – od czerwca 2013 r. umożliwia rodzinom wielodzietnym ulgi i rabaty na wstęp do muzeów, galerii sztuki, usługi oferowane przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Zarząd Dróg i Transportu, Zarząd Zieleni Miejskiej, szkoły podstawowe, 146 przedszkoli publicznych i 30 żłobków, domy kultury, muzea, teatry oraz placówki niepubliczne, w tym sklepy i punkty usługowe, instytucje edukacyjne i kulturalne.
- Program Ogólnopolska Karta Dużej Rodziny - zlecony w czerwcu 2014 r., koordynowany i nadzorowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, kierowany jest do rodzin wielodzietnych, z trójką lub większą liczbą dzieci. Wydawana bezpłatnie karta zapewnia wiele ulg i uprawnień z katalogu oferty kulturalnej, rekreacyjnej i transportowej na terenie całego kraju, w tym ustawowe zniżki na przejazdy kolejowe. Od wprowadzenia programu do końca 2015 roku wnioski o wydanie karty złożyło ponad 2 tys. łódzkich rodzin.
- Program „Mia100 Talentów”, stanowiący część projektu „Młodzi w Łodzi”. Celem programu jest dotarcie do najzdolniejszych uczniów szkół ponadgimnazjalnych i promowanie ich osiągnięć, aby chcieli na stałe związać się z miastem. Celem programu „Mia100 Talentów” jest także przekonanie uczniów z innych, dużych miast w Polsce do studiowania w Łodzi, poprzez unikatową ofertę miasta i jego uczelni.

- Program Młodzi w Łodzi - kompleksowe działanie Urzędu Miasta zachęcające do studiowania w Łodzi i wiązania zawodowej przyszłości z Łodzią.
- Stypendia Naukowe Miasta Łodzi
- dostosowywanie programów kształcenia łódzkich szkół do potrzeb rynku pracy
- miejski program wspierania rozwoju start - upów
- Aktywizacja kulturalna środowiska akademickiego w działaniach realizowanych przez Akademicki Ośrodek Inicjatyw Kulturalnych.
- Promocja zdrowego i aktywnego stylu życia - organizacja 70 imprez sportowo-rekreacyjnych także międzynarodowych, z których skorzystało 30 tys. osób w różnym wieku.
- Nagrody Prezydenta Miasta Łodzi dla trenerów, szkolących zawodników w łódzkich klubach sportowych.
- CENTRUM IN – projekt realizowany od 2015 r. - przygotowanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie ekonomii społecznej, w tym innowacyjne rozwiązania dla matek powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka i innowacyjne rozwiązania współpracy międzypokoleniowej. Projekt adresowany jest do mieszkańców rewitalizowanej części budynków przy Wschodniej 50.
- Udział w programie „Rodak” - w ramach koordynacji zadań wynikających z ustawy o repatriacji, zapraszanie rodzin repatriantów z azjatyckiej części byłego ZSRR.
- Kampania zachęcająca do osiedlania się w Łodzi obcokrajowców, w tym m.in. Ukraińców.
- „Foreign Friendly Society” i „International Boat of Culture” – działania realizowane od marca 2015 r. sprzyjające przyjaznemu nastawieniu miasta wobec coraz większej liczby mieszkających w Łodzi cudzoziemców.
- Rodzina Pro Active - program aktywizacji sportowej całych rodzin współorganizowany przez MOSiR i Łódzką Akademię Karate Tradycyjnego. Zajęcia odbywają się w hali sportowej przy ul. ks. Skorupki.
- Aktywizacja podopiecznych z łódzkich MOPS - Pilotażowy program aktywizacji ruchowo-rekreacyjnej w miejskich domach pomocy społecznej. Instruktorzy MOSiR prowadzą dla podopiecznych MOPS cotygodniowe zajęcia m.in. z nordic walking i gimnastyki ogólnorozwojowej.
- Zapewnienie możliwie równomiernego dostępu do kultury w obszarze Łodzi, w tym poprawa dostępności, różnorodności i innowacyjności oferty kulturalnej poprzez powierzanie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu kultury.

- Zachęcanie przedstawicieli sektora kultury, młodych i ze znaczącym dorobkiem do wybierania Łodzi jako miejsca działań poprzez wdrażanie programu stypendiów artystycznych w następujących dziedzinach: sztuki wizualne, sztuki projektowe, film, teatr, muzyka, taniec, literatura.
- Projekt partnerski „Pomysł na siebie” realizowany z Caritas Archidiecezji Łódzkiej w ramach RPO WŁ na lata 2014-2020. Celem projektu jest podniesienie kompetencji społecznych oraz kwalifikacji zawodowych 72 mieszkańców Łodzi zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
- Projekt partnerski „OdNowa - aktywizacja społeczno-zawodowa podopiecznych TPBA z Łodzi” realizowany wraz z Towarzystwem Pomocy im. św. Brata Alberta Koło Łódzkie w ramach RPO WŁ na lata 2014-2020. Celem projektu jest aktywizacja społeczno-zawodowa 50 osób bezdomnych zamieszkałych w łódzkich placówkach TPBA poprzez m.in. doradztwo zawodowe, zajęcia edukacyjne w zakresie zdrowia, szkolenia, staże zawodowe i pośrednictwo pracy.
- realizacja przez Powiatowy Urząd Pracy w Łodzi programów na rzecz wsparcia kobiet powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich i wychowawczych.

Grupa IV - programy i działania - okres senioralny

- Wspieranie klubów seniora, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych - organizacja spotkań /prelegentów, zawiązywanie partnerstwa, wspieranie organizacji w poszukiwaniu środków, wspieranie w pisaniu wniosków, rozwiązywanie problemów lokalowych, itp.
- Opieka medyczna nad osobami starszymi - w Szpitalu im. dr K. Jonschera powstały dwa oddziały skoncentrowane na łódzkich seniorach (75 łózek). Placówka prowadzi też specjalistyczną opiekę ambulatoryjną, usługi rehabilitacyjne, opiekę domową, 24 godzinny dyżur telefoniczny oraz bezpłatną wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego dla objętych programem.
- Dzielnicowe Centra Aktywnego Seniora - wieloelementowy, interdyscyplinarny, dotowany projekt kształtujący nawyki czynnego, kreatywnego spędzania wolnego czasu i rozwój nowych umiejętności. Codziennie kilkuset seniorów może korzystać w miejscu zamieszkania z podzielonej na cztery bloki oferty:
 - AKADEMIA III WIEKU - lektoraty językowe, treningi pamięci, zajęcia warsztatowo – edukacyjne, warsztaty z gerontologiem; warsztaty psychologiczne; spotkania

- z lekarzami, Akademia Prawa, warsztaty taneczne, Międzydzielnicowy Klub Dyskusyjny Akademii Seniora; warsztaty filmowe.
- AKTYWNY SENIOR - gimnastyka rekreacyjna dla seniorów, Kursy Rekreacji Ruchowej - nordick walking, joga, tai chi, pilaste, Senioriada - Spartakiada - zawody sportowe dla seniorów, muzykoterapia aktywna oraz wycieczki po Łodzi i regionie.
 - NOWE TECHNOLOGIE – Zespół ds. Seniorów we współpracy z Latarnikami Polski Cyfrowej organizuje kursy komputerowe oraz warsztaty „Senior w Sieci”. Warsztaty fotograficzne, akademia robotyki, koła komputerowe oraz kawiarenki internetowe. Współorganizator Centrum Dydaktyczne Uniwersytetu Medycznego.
 - KULTURA dyskusyjny Klub Książki, warsztaty wokalne, występy zespołów, wystawy, projekcje filmowe, spektakle teatralne i spotkania autorskie.
- Miejska Karta Seniora - uprawnia łodzian powyżej 60 roku życia do ulg, zniżek, promocji i ofert ponad stu pięćdziesięciu pięciu podmiotów, wśród których znajdują się podmioty reprezentujące takie branże jak: sport i rekreacja, zdrowie, wypoczynek / uzdrowiska, kultura, rozrywka, szkolenia, gastronomia, sklepy online.
 - Portal internetowy www.seniorzy.uml.lodz.pl dla grupy wiekowej 60+ - prowadzony przez Zespół ds. Seniorów UMŁ (odwiedzających dziennie 3,5 tys. osób i codziennie 5 nowych aktualności informujących o ofercie dla seniorów).
 - Miejska Rada Seniorów - powołana w celu włączenia najstarszego pokolenia w życie społeczne, w działania, które mają zaspokoić potrzeby i rozwiązywać problemy seniorów. Rada jest ciałem o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym dla władz Miasta Łodzi, z którymi współpracuje we wszystkich obszarach dotyczących osób starszych.
 - „Łódzkie Senioralia” – cykl wydarzeń związanych z edukacją, zdrowiem, kulturą, aktywnością fizyczną oraz szeroko pojętym rozwojem osób starszych. Głównym celem majowych Dni Seniorów, jest zachęcenie osób 60+ do aktywnego stylu życia, poszerzania wiedzy, rozwijania pasji.
 - Program zamiany mieszkań - ułatwienia dla osób starszych w zamianie zbyt dużych mieszkań na mniejsze. Program funkcjonuje w ramach polityki mieszkaniowej Miasta, a wnioski opiniuje Miejska Rada Seniorów.
 - Projekt „60+ Wolontariat” - rozwijanie idei wolontariatu oraz wspieranie liderów, którzy będą dzielili się z osobami starszymi z najbliższego otoczenia informacjami na temat praw i obowiązków obywatela oraz sposobów radzenia sobie w codziennych sytuacjach, a także ofertami dla seniorów zachęcając ich do podejmowania aktywności.

- Komisja Dialogu Obywatelskiego ds. Polityki Demograficznej i Współpracy Międzypokoleniowej - powołana w lutym 2014 r., skupia 12 organizacji pozarządowych. Celem KDO jest tworzenie warunków, aby Łódź stała się miastem uniwersalnym, przyjaznym mieszkańcom bez względu na wiek, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki potrzeb seniorów i specyfiki współpracy międzypokoleniowej, poprzez inicjowanie obywatelskich dyskusji i działań zmierzających do ukształtowania nowego, odpowiadającego na wyzwania współczesności modelu zachowań i ról społecznych osoby starszej oraz budowy pozytywnych relacji wewnątrz i międzypokoleniowych.
- Pudełko życia – inicjatywa jest skierowana do osób starszych, schorowanych, oraz samotnych. Pomoże w sytuacji, gdy służby medyczne muszą szybko reagować, a brak kontaktu z poszkodowanym (rozdano ok. 10 tys. pudełek).
- Telefon Życzliwości – wspólny projekt Zespołu ds. Seniorów i Fundacji Subvenio, który opiera się na pracy seniorów – wolontariuszy oraz specjalistów (psychologów, prawników i Latarników Polski Cyfrowej).
- Akademia Kultury Seniora - projekt Zespołu ds. Seniorów i Wydziału Kultury UMŁ w ramach którego miejskie instytucje kultury zapraszają seniorów na bezpłatne spotkania, warsztaty i wykłady.
- Społeczna Rola/Dola Babci i Dziadka - coroczne seminarium z okazji Dnia Babci i Dziadka. Tegoroczna edycja dotyczyła konsekwencji dla seniorów, ich rodzin i społeczeństwa agresywnego czy wręcz nieetycznego marketingu.
- Latające Babcie z plusem – projekt realizowany od 2008 r. skupiający 13 seniorów, którzy piszą utwory edukacyjne, uczą budowania niedyskryminujących relacji międzyludzkich. Współfinansowany przez NCK i ASOS w MPiPS.
- Sprawny Senior - różnorodne nieodpłatne zajęcia dla seniorów (nordic walking, gimnastyka w wodzie, gimnastyka ogólnorozwojowa, zdrowy kręgosłup – zajęcia w wodzie, aerobik, tai chi) organizowane przez MOSiR oraz w łódzkich parkach miejskich.
- Łódzka Akademia Zdrowia - projekt MOSiR i Wydziału Zdrowia UMŁ mający na celu aktywizację ruchową osób powyżej 50 roku życia poprzez nieodpłatne zajęcia z gimnastyki ogólnorozwojowej.

Miasto organizuje także działania, które są skierowane równocześnie do różnych kategorii wiekowych mieszkańców:

- Osiedlowy Bank Czasu Łódź Polesie – projekt umożliwiający mieszkańcom Polesia świadczenie wzajemnych nieodpłatnych usług sąsiedzkich (jednostką rozliczeniową jest godzina). Uczestniczyło w nim 700 osób (w tym seniorzy).
- Współpraca niefinansowa z organizacjami pozarządowymi, w tym z organizacjami działającymi na rzecz dzieci i młodzieży i aktywizacji osób starszych - spotkania, konferencje, warsztaty.
- Otwarte zajęcia rekreacyjne **nordic walking**. Odbywają się ok. 15 razy w każdym tygodniu w różnych lokalizacjach (głównie w łódzkich parkach). Skierowane do wszystkich łodzian.
- „**Centrum Sportu i Kultury Japońskiej**” organizowane we współpracy z Fundacją Surei No Mon. Zajęcia ogólnodostępne skierowane są do osób w każdym wieku. W ofercie możliwość skorzystania z treningów sztuk walki (sambo, aikido, ju jitsu).

6. Mierniki i ewaluacja

Konsekwentna realizacja zidentyfikowanych celów interwencji, w tym interwencji demograficznej wymaga stałego pomiaru zachodzących zmian jak i, co oczywiste, odpowiedniego, skwantyfikowanego systemu pomiaru osiąganych rezultatów. Procesy demograficzne są wielozłożone i ich reakcja na stosowane narzędzia interwencji nie zawsze jest zgodna z oczekiwaniami, a przede wszystkim siła oddziaływania poszczególnych narzędzi zmienia się w czasie wraz z postępami interwencji i zmianami uwarunkowań zewnętrznych. Zaproponowany zbiór mierników bezpośrednich i pośrednich podejmowanych w Łodzi działań interwencyjnych stanowi punkt wyjścia dla dalszego doskonalenia systemu pomiaru ich skuteczności i winien być rozwijany w trakcie realizacji dokumentu.

Grupa I - Mierniki - okres prokreacyjny

- wzrost poziomu dzietności o 0,1 w ciągu 10 lat,
- zmniejszenie umieralności niemowląt o 0,5‰ w ciągu 3 lat.

Grupa II – Mierniki - okres dzieciństwa i dojrzewania

- procent instytucji i obiektów publicznych dostępnych dla matki i dziecka - rocznie,
- zmniejszenie liczby przypadków występowania otyłości wśród dzieci i młodzieży (badania cykliczne)
- podniesienie wskaźników egzaminów w poszczególnych rodzajach szkół – rocznie.

Grupa III – Mierniki - okres aktywności zawodowej

- poprawa salda migracji krajowych do wartości dodatnich w okresie 10 letnim,
- zmniejszenie ubytku migracyjnego w migracjach regionalnych w okresie 10 letnim,
- w migracjach zagranicznych uzyskanie bilansu zrównoważonego w okresie 10 letnim,
- udział studentów zagranicznych oraz pochodzących spoza województwa łódzkiego w ogólnej liczbie łódzkich studentów w okresie 3 letnim,
- odsetek absolwentów szkół wyższych pozostających w Łodzi po ukończeniu studiów
- liczba uczestników miejskich programów prozdrowotnych, w tym profilaktyki – rocznie (wzrost)
- liczba osób bezrobotnych w mieście Łodzi (zmniejszenie).

Grupa IV - Mierniki - okres senioralny

- zwiększenie przeciętnej długości życia o 2 lata w ciągu 5/10 lat,
- liczba wydanych Miejskich Kart Seniora,

- liczba działań oferowanych osobom starszym realizowanych we współpracy z Miastem,
- długość zmodernizowanych chodników – rocznie (wzrost),
- udział taboru niskopodłogowego w zasobach MPK – co 5 lat (wzrost),
- liczba uczestników miejskich programów aktywizacyjnych (wzrost).

7. Bibliografia

- GUS., Prognoza ludności na lata 2014 – 2050, Studia Analityczne i Statystyczne, W-wa 2014.
- Szukalski P., Analiza porównawcza przemian demograficznych w Łodzi w latach 1980-2050 na tle innych, wielkich, polskich miast, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu naturalnego oraz zmian struktur ludności według wieku; analiza potencjalnych „punktów zwrotnych” rozwoju demograficznego w powyższym okresie. Stan bez interwencji, Łódź 2015 – opracowanie na zlecenie UMŁ (dostępne w Biurze Strategii Miasta UMŁ).
- Szukalski P., Procesy demograficzne w województwie łódzkim w XXI wieku. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015 Łódź.
- Fundacja Uniwersytetu Łódzkiego, Analiza wpływu migracji na kształtowanie się struktury demograficznej łódzian w perspektywie prognozy demograficznej GUS z uwzględnieniem potencjału migracyjnego regionu łódzkiego i konkurencji innych miast. Analiza na podstawie dotychczasowych trendów. Stan bez interwencji Łódź 2015, - opracowanie na zlecenie UMŁ (dostępne w Biurze Strategii Miasta UMŁ).
- dr Bartosz Bartosiewicz, Analiza istotnych skutków zmian demograficznych społeczności łódzkiej w krytycznych latach prognozy 2020, 2030, 2050 w sferze ekonomicznej (ryunku pracy), społecznej (edukacja, zdrowie, aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu) i przestrzennej (mieszkalnictwo, dostępność przestrzeni) – ujęcie wskaźnikowe. Stan bez interwencji, Łódź 2015- opracowanie na zlecenie UMŁ (dostępne w Biurze Strategii Miasta UMŁ).
- Miken Consulting, Charakterystyka zmian rozmieszczenia liczby ludności, liczby mieszkań i ich powierzchni użytkowej według jednostek osiedlowych Łodzi w latach 2009-2013.
- Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+ (<http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>).
- Polityka zdrowia 2020+ dla Miasta Łodzi (<http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>).
- Polityka rozwoju edukacji Miasta Łodzi 2020+ (<http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>).
- Strategia przestrzennego rozwoju Łodzi 2020+ (<http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>).
- Uchwała nr XIV/289/15 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 1 lipca 2015 r. sprawie modelu rozwoju przestrzennego miasta Łodzi określonego w ramach prac nad projektem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łodzi.